

NAGY BARNA KRISZTINA

EGY ELFELEDETT HÁBORÚ

Csernicskó István: *Nyelvpolitika a háborús Ukrajnában*, Autdor-Shark Kiadó, Ungvár, 2016, 140 oldal

Csernicskó István¹ – a nyelvtudományok doktora – a címben feltüntetett munkája egyedülálló a hazai szakirodalomban, ugyanis a szerző az Ukrajnában kirobbant háborús konfliktust, legalábbis annak kiváltó okát egy sajátos szemponthoz köti, mégpedig a nyelvi kérdéshez. Állítása szerint az Ukrajnában jellemző rendezetlen nyelvpolitika adalékként szolgált azon háborús helyzet kialakulásához, amellyel az ország jelenleg is küzd. A szerző rávilágít arra, hogy Ukrajna sem etnikailag, sem a nyelvek tekintetében nem homogén állam. A társadalom tagjai nagyobb számban orosz vagy ukrán nyelvűek, és ezt a megosztottságot tetézik a további kisebbségi nyelvek, mint például a magyar vagy a román. Ezt a jelenséget Csernicskó a következő módon foglalja össze munkájában: „Ukrajna geopolitikai és földrajzi helyzetének sajátosságai, a Szovjetuniótól örökölt területe régióinak eltérő politikai, történeti, gazdasági, kulturális és társadalmi fejlődése, lakosságának heterogén etnikai, nyelvi és felekezeti összetétele, valamint az a tény, hogy minden szomszédos állam névadó nemzetének képviselői jelen vannak állampolgárai között, a nemzetiségi

¹ A szerző néhány – a témát érintő – munkája: BÁRÁNY Erzsébet – CSERNICSKÓ István – GAZDAG Vilmos – HIRES-LÁSZLÓ Kornélia – KÓTYUK István – MÁRKU Anita – TÓTH Enikő (szerk.): *Ukrán–magyar hivatali (regiszter) szótár*, RIK-U Kiadó, Ungvár, 2017; BEREGSZÁSZI Anikó – CSERNICSKÓ István: *A pénz beszél: a mai Kárpátalja területén osztozó birodalmak nyelvpolitikája a bankjegyeken megjelenő nyelvek tükrében*, Alkalmazott Nyelvtudomány XVI:(1) Paper, <http://alkalmazottnyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/2016_XVI_evfolyam_1_szam/Beregszaszi_Csernicsko_apenz_beszeli.pdf> (2016); CSERNICSKÓ István: *Nyelvtörvények Ukrajnában (1989–2014)*, In: GAZDAG Vilmos – KARMACSI Zoltán – TÓTH Enikő (szerk.): *Értékek és kihívások, I. Nyelvtudomány*. A 2015. március 26–28. között Beregszászon a Nyelvi és kulturális sokszínűség Kelet-Közép-Európában: érték és kihívások című konferencián elhangzott előadások anyagai (a konferencia helye, ideje: Beregszász, Ukrajna, 2015. 03. 26–28.), Autdor-Shark, Ungvár, 2016, 9–24. p.; CSERNICSKÓ István: *Az állami nyelvpolitika alapjairól szóló ukrainai törvény demográfiai háttere*, In: BERGHAUER Sándor (szerk.): *Társadalomföldrajzi kihívások és adekvát válaszlehetőségek a XXI. század Kelet-Közép-Európájában*, Nemzetközi Földrajzi Konferencia (a konferencia helye, ideje: Beregszász, Ukrajna, 2016. 03. 31. – 2016. 04. 01.), II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, 2016, 87–96. p.

és nyelvi kérdést bel- és külpolitikai, továbbá biztonságpolitikai problémává teszik.”²

Ukrajna a függetlenségét a Szovjetunió széthullása következtében nyerte el, nem népi forradalmak együttműködésaként született meg, mint a széthulló unió következő utódállama. A glasznoszty politikájának meghirdetése azonban olyan mozgatórugóként funkcionált, amely a társadalom értelmiségi rétegeit igen aktív cselekvésre sarkallta. A sajtó nagyobb szabadságát és a lakosság teljeskörű informálását a politikai döntéshozatal mechanizmusáról hirdető glasznoszty eredményeként az értelmiségi csoportok a korábban tiltott témákról kezdtek beszélni, ennek folyamányaként az ukrán értelmiség nyíltan tárgyalta azokat. Erre tekintettel a *nyitás politikája* a kommunista rendszer elleni megnyilvánulássá, ha úgy tetszik: mozgalommá vált, és ez elegendő indokként szolgált a független Ukrajna létrejöttéhez. További adalék volt az 1991. december 1-jén tartott népszavazás, melyen a választópolgárok döntő többsége Ukrajna függetlensége mellett tette le a voksát (még a Krím-ben is). A függetlenséget elhozó népszavazás eredményét pedig Leonyid Kravcsuk magabiztos elnöki győzelme követte.

A szerző a független Ukrajna első elnöke, Kravcsuk megválasztásától elemzi és mutatja be Ukrajna nyelvpolitikai korszakait. Az 1989-től 2004-ig terjedő időszakot az egyensúlyozó nyelvpolitika szakaszaként tekinti. Az elnevezés igen találó, hiszen híven tükrözi azt a szemléletmódot, amely akkoriban a nyelvpolitikát jellemezte. Az ukránosítás erőltetésének mellőzését tartották szem előtt, elkerülve az esetleges nyelvi, etnikai vagy vallási konfliktusok kialakulását, valamint hol az ukrán, hol az orosz nyelv védelmében léptek fel, attól függően, hogy az aktuális politikai helyzet mit kívánt meg. Az bizonyos, hogy a nyelvi kérdés már ebben az időben is a politika és a politikai kampány kérdését képezte. A kettősség időszakát követte a *narancsos* nyelvpolitika, amely egyértelműen az ukrán nyelv államnyelvi státuszának rögzítését tűzte ki céljául, ami sikertelenül zárult, és a kétnyelvűség mellett lándzsát törő politikai erők dominanciáját eredményezte – nyelvpolitikai időszakok szempontjából – a szerző által Janukovics-érának nevezett nyelvpolitikai korszakba. A kétnyelvűség eszméje alapján törvényben kívánták deklarálni, hogy az orosz – az ukrán után – a második hivatalos államnyelv. Ezzel szemben a politikai ellenzék az ukrán nyelvet mint egyetlen hivatalos államnyelvet kívánta elismerni, tekintve, hogy Ukrajnának csak egy hivatalos nyelve lehet, és ez is csak az ukrán. A harmadik nyelvpolitikai korszakra kieleződött az a konfliktus, ami Ukrajna függetlenné válásának időpontjától az ukrán nyelvi politikát jellemezte és áthatotta. Nevezetesen az, hogy Ukrajnának csak egyetlen hivatalos nyelve lehet, az ukrán, avagy ezzel szemben –

² CSERNICSKÓ István: *Nyelvpolitika a háborús Ukrajnában*, Autdor-Shark Kiadó, Ungvár, 2016, 9. p.

tekintettel a nyelvi sokszínűségre és az orosz ajkú lakosság nagy számára – a békés egymás mellett élés érdekében az orosz nyelv második államnyelvvé tételét kellene meglépni. Ez a nyelvi és egyben politikai konfliktus szolgált olyan lőporos hordóként, amely felrobbantásával még ma is egy – kissé méltánytalanul elfeledett – háború dúl Ukrajna területén. Orosz támogatással Kelet-Ukrajnában, Donyeck és Luhanszk megyékben 2014 áprilisában fegyveres konfliktus tört ki az orosz anyanyelvűek védelmére hivatkozással.

A monográfia további részében a nyelvtörvények kerülnek bemutatásra, majd a szerző kísérletet tesz a nyelvpolitikai kérdés és egyben konfliktus orvoslására alkalmas nyelvi szabályozás bemutatására. Ennek keretében említést tesz a kétnyelvűség kodifikálásának lehetőségéről, valamint egy általa utópisztikusnak vélt modell bemutatására vállalkozik. Hogy mi a helyes megoldás, ami a nyelvpolitika kérdését illeti, nehéz megválaszolni, tekintve azt, hogy Ukrajna nem egy, a szó klasszikus értelmében vett nemzetállam, így önámítás lenne annak megoldásként történő elfogadása, hogy az egyetlen hivatalos államnyelv az ukrán legyen. Már csak azért sem fogadható ez el, mert a kialakult háborús konfliktus egyértelműen rámutat arra, hogy Ukrajna orosz nyomás alatt áll. Ebből következik a kétnyelvűség alkalmazásának lehetősége, vagyis az, hogy Ukrajna egyidejűleg az orosz és az ukrán nyelvet is tegye meg hivatalos nyelvvé, oldva ezáltal a kiélezett konfliktust. Ám ezen megoldás sem tűnik maradéktalanul jónak, hiszen ez nem a nemzetállam kiépítése felé, hanem az *oroszosodás* felé vezetné az országot, tekintve az orosz és az ukrán kulturális, nyelvi és földrajzi közelségét. További variáns az előző két megoldás ötvözése lehet, vagyis az ukrán nyelv elsődlegessége mellett az orosz nyelv regionális államnyelvvé tétele. Hogy mi a lehetséges és mi a jó megoldás, sem nekem, sem a monográfia szerzőjének nem tiszte eldönteni. Egy azonban bizonyos, ez a konfliktus rendkívül sürgető megoldást igényel. A dilemmát Cserniczkó ekként igyekszik oldani: „Az ukrán nemzetnek természetesen joga van ahhoz, hogy saját nyelvét használja az ország egész területén. Ám a történelmi sérelmekre alapozott viktimizáció helyett el kell ismerni az Ukrajnában élő többi közösség jogait is, és le kell mondani az oroszokkal szembeni revansizmusról.”³

³ *Uo.*, 113. p.